

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Ivstitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

IX. De varijs contractibus post mutatum antehac pecuniæ Valorem in
Imperio consuetis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

atarium, esse etiam dispositionem rationabilem superioris potestatis, seu consuetudinis æquivalentis. Cum ergo lucrum illud quinarium in mutuo etiam absque alio titulo ubique permittatur, & litiganti in tribunalibus adiudicetur, videtur tum vi consuetudinis, tum vi dispositionis superioris potestatis, esse licitum, quamvis nullus etiam alius titulus interueniat. Respondeo, negando consequentiam, Praxis enim illa iudiciorum supponit quidem, & quasi tacite præsumit, adfuisse & adesse iustum titulum accipiendi quinarium lucrum, uti reuera communiter re ipsa non abest; at vero non approbat eiusmodi lucrum, quasi per solum mutuum absque alio titulo iuste ac licite accipiatur. Quare nec in conscientia tutus est, qui in hoc contractu nullius alterius titularionem habet: esto absolute loquendo statui fortasse per vtramque; supremam potestatem, ex causa rationabili, lex posset, ut in omni mutuo (non vi mutui) absque alio titulo, quinque ex centum accipere liceat, ipsa dispositione magistratus titulum supplente. Atque hi sunt præcipui contractus, qui in præsentem videbantur explicandi; de cæteris enim iam alibi diuersis in locis egimus; nimirum de ludo & sponsonibus, supra quæst. 6. dubio 9. de Pignore ac perceptione fructuum ex pignore, supra dub. 3. & partim etiam quæst. 6. dub. 2. de commodato qua ratione à mutuo differat, & cuius culpæ præstationem exigat, eodem dub. 3. & quæst. 6. dub. 2.

Solum de fidei iussione, asecuratione, deposito, & hypotheca hæc præterea notentur. I. Fidei iussio est alienæ obligationis in se susceptio, qua se quis obligat ad eam implendam, si debitor principalis non soluerit; siue id gratis fiat, siue pro debita compensatione. Quæ quidem obligatio inualida est, cū principalis debitoris obligatio omnino inualida est.

Requiruntur autem in diuersis fidei iussoribus, ac præsertim in muliere, certæ conditiones; quæ etiam pro marito fidei iubere non potest. Alioqui communi iure, omnes fidei iubere possunt; qui possunt principaliter obligari: & nisi facta sit exceptio, quando sunt plures fidei iussores, pro eodem debito, singuli tenentur in solidum.

II. Contractus asecurationis, est periculi alieni præstatio, seu gratis, seu certo pretio suscepta; quo casu, ad contractum emptionis & venditionis reuocatur. Iustus est, si fraus desit, & pretium sit periculo proportionatum, virorum sapientum iudicio: quod pariter etiam de fidei iussione dicendum est, ob parem vtriusque rationem.

III. Depositum dicitur, tum res ipsa, quæ alicui custodienda traditur, tum contractus, quo aliquid traditur custodiendum, ut integrum restituatur, ut colligitur ex l. 1. ff. Depositi. Et merito pro curæ custodia iustum peritium exigitur.

Nec potest communi iure depositarius uti deposito, nisi ex consensu expresso, vel probabiliter præsumpto ipsius deponentis, vel quando depositum est res vsu consumptibilis, puta pecunia, triticum, &c. & depositarius certus est, se quando depositum repetetur, paratum habiturum tantundem, eiusdem mensuræ & bonitatis; tunc enim saltem non erit mortale uti deposito, ut docent Syluester V. De-

positum num. 10. Molina disp. 534. Lessius cap. 37. dub. 2. Quando autem depositum possit non reddi, & ad quam culpam teneatur depositarius dictum quæst. 6. dub. 2. & 15.

IV. Pignus & hypotheca, tum pro re ipsa, quæ creditori exhibetur, ad asecurandum debitum à debitore, tum pro contractu seu conventionione inter debitorem & creditorem, qua pignus seu hypotheca constituitur, tum pro obligatione quæ ex contractu nascitur, accipitur.

Differunt tamen, quod pignus proprie est rei mobilis; hypotheca rei immobilis: quæ etiam contrahitur vel expresse, nempe ipsa partium conventionione, aut decreto iudicis; vel tacite, nempe legis dispositione, ut in multis casibus accidit; uti videre est apud Syluestrum V. Pignus quæst. 2. Molinam disp. 526. Lessium cap. 28. dub. 6.

Vtraque hypotheca vel est vniuersalis; in qua omnia bona debitoris obligantur, tam præsentia scilicet, quæ futura, iuxta l. fin. Cod. Quæ res pignori: vel particularis, qua res certa obligatur: quæ semper afficit rem ad quemcunque; perueniat, donec vel solutum sit debitum, vel obligatio condonata, vel præscriptione extincta. Plura apud citatos.

DVBIVM IX.

Quidnam in particulari iudicandum, de varijs contractibus, & contrahendi modis, his proximis annis (Anno 1620. & seqq.) in Imperio, ubi moneta antiqua valor adeo excreuerat, visita-

Ad s. Thomæ 2. 2. q. 77.

Explicauimus hæc tenus breuiter communes, & ubique receptos contractus, & contrahendi modos, idque secundum communem Reipublicæ statum, ac consuetum pecuniæ, qua fere contractus reguntur valorem. Nunc ea difficultas paucis expendenda restat, quid sentiendum sit de varijs contractibus, & contrahendi modis, qui proximis annis ab anno 20. vsque ad annum 25. quo tempore valor Taleri imperialis (in se penitus inuariati) ad quatuor, sex, octo & denique decem vsque florenorum pretium excreuerat, in vsu fuerunt. Quæ quidem difficultas locum habet, tum in omni contractuum genere; tum præcipue in solutione debitorum antiquorum, in emptione tam mobilium, quam immobilium rerum, in locatione & conductione operarum, & in mutuo: de quibus singulis breuiter agendum.

Et quod ad debitorum solutionem attinet, cum per se constet, noua debita, tempore mutati valoris pecuniæ contracta, sub certo florenorum imperialium numero, per se loquendo, recte eodem numero, stante scilicet eodem pecuniæ valore, per soluta fuisse; quando quidem ea ratione inter creditorē &

debito-

debitorem iusta æqualitas seruata fuit. Verum de antiquis debitis, quæ ante tempus aucti valoris monetæ veteris contracta fuerant, vbi verbi gratia Talerus Imperialis non nisi floreno, & tribus, quinque, vel sex bazijs, vel vt summum sesqui floreno constabat, difficultas est; an iuste æquali florenorū imperialiū numero solui poterint, aut debuerint.

233 Vbi simul generatim suppono, cum eiusmodi casus, ac difficultates communi iure nusquam definitæ sint, eas vel iure municipali, vel iudiciorum praxi, adeoque iure consuetudinario (quale tamen constans & vni forme vix reperitur) vel ex naturali æquitate dissoluendas esse. Quamuis enim ante hac etiam fuerit aliqua inter Doctores controuersia, verum in commutationibus etiam habenda sit ratio valoris intrinseci ac naturalis monetæ; aliquibus existimantibus, eius rationem nullam habendam esse, vt etiam de Cambijs indicauimus; id tamen quia de exiguis solum minutijs tunc agebatur, ad præsentem cōtrouersiam nihil attinet; vbi tam enormiter valor pecuniæ mutatur, non solum intrinsecus, sed etiam extrinsecus, vt dicitur. Ea igitur naturali æquitate spectata, ac supposita generali doctrina de contractibus hæcenus tradita, ita sentio.

234 Eiusmodi debitorum veterum solutionem, modo prædicto, ad æqualem scilicet florenorum numerum, per se loquendo, à nemine necessario acceptandam fuisse, ita vt iure cogi posset creditor, ad talem solutionem acceptandam. Hic videtur fuisse communis sensus doctorum & bonorum virorum; quicquid forsitan in praxi nonnunquam in contrarium fuerit obseruatum; cogentibus debitoribus, præsertim si domini essent, suos creditores subditos, ad eiusmodi solutionem acceptandam: quod iustitiæ & æquitati naturali nulla ratione existimo fuisse consentaneum. Ratio est; quia naturali iure, eiusmodi debitorum solutio ad veram æqualitatem facienda erat: at vero in eiusmodi solutione non cernitur vera æqualitas; quia tametsi quoad numerum, floreni florenos exæquarent, inter ipsos tamen illos florenos nulla erat æqualitas; sed nouorum florenorū valor, vnde cunq; spectaretur, non solum duplo, sed etiam triplo, & quadruplo erat inferior, idque triplici ex causa.

235 Primo, quia tam quoad intrinsecum & naturalem valorem, quam in comparatione ad constantem, semperque durabilem monetam imperialem, puta Talerum imperialem, florenus nouus non solum dimidia ex parte, sed etiam triplo, quadruplo, quintuplo; imo septuplo (pro diuersa ratione temporis) erat inferioris valoris, quam florenus veteris monetæ, eius temporis, quo debitum erat contractum. Siquidem tunc vnus florenus cum dimidio summum, constituebat Talerum imperialem; adeoque etiam valorem intrinsecum & naturalem æqualem habebat eiusmodi Taleri imperiali; postea vero non nisi quatuor, quinque, sex, & deniq; decem floreni, tam secundum valorem intrinsecum, quam publicam estimationem, Talerum imperiale conficiebant; ita vt proinde tandē nouus florenus ne quidem pars quinta esset veteris floreni.

236 Secundo, considerando etiam vsum cōmunem eiusmodi florenorum, maxima fuit inæqualitas;

quia tametsi initio, aliquanto tempore, pro floreno nouo ac vili tantumdem ferè mercium quarundam, quibusdam imperij locis, comparari potuerit, quantum antea pro veteri bonæ monetæ floreno; paulo post tamen, secundum estimationem eiusmodi floreni, omnium rerum pretium supra modum excreuit; ita vt scapha v. g. filiginis, quæ antea vendebatur quindecim florenis, postea triginta, quinquaginta 60. 90. flor. venderetur. Sic vna vini, quæ ante 10. flor. vendebatur mox postea 20. 30. 50. florenis vendebatur; & ita de cæteris. Præterquam quod merces omnes, extra imperium, semper longe maiori florenorum numero emere, necesse fuit.

237 Tertio, summa etiam inæqualitas fuit inter eiusmodi florenos nostros, cum veteribus comparatos, propter mutationem & decrementum valoris publici, intra paucos annos certissimo euenturum. Cum enim ea mutatio valoris monetæ plane extraordinaria esset, & ob speciales causas præsentis necessitatis in Imperio contigisset, dubium nemini videri potuit, quin intra paucos annos valor pecuniæ ad priorem statum esset rediturus; ita vt noua moneta illa, quæ tunc florenum faciebat, intra paucos annos vix tribus vel quatuor bazijs esset æstimanda. Cum ergo in pecuniæ valore ac bonitate æstimanda, merito etiam respici debeat duratio & constantia eiusdem valoris, ita vt ob periculum & præcognitionem publicam decrementi futuri, & damni ex eo decremento consecuturi, pecunia merito minoris æstimanda sit, & quidem tanto minoris, quanti periculum, seu potius certus euentus damni futuri æstimatur; nemo non videt, eiusmodi florenos nouos antiquis, quoad valorem, & iustam estimationem nequaquam fuisse æquales, adeo vt noui floreni respectu veterum, *nominales*, potius, seu *titulares*, quam veri & reales dici possent; cum reuera nõ haberent pretium, nisi tertie, quartæ, vel quintæ partis veteris floreni, sicut in fine tandem manifeste patuit.

238 Quod si simul circumstantiæ eiusmodi debitorum veterum spectentur; vt quod debitores sæpe non nisi summis precibus, magnaque difficultate vel incommodo creditorum, eiusmodi mutatam pecuniæ summam extorserint; vel quod contracta fuerint ratione operæ vtiliter à creditoribus præstitæ &c. facile quiuis intelliget, quæ iniquitatis fuerit, ad eiusmodi solutionem acceptandam, creditores inuitos cogere.

239 Et confirmatur primo: quia nemo negauerit, iniquum esse, debitorem nouum certi numeri florenorum, ratione contractus tēpore mutata pecuniæ initi, cogere ad eundem numerum florenorum restituendum, secundum valorem veteris pecuniæ. Ergo pariter etiam iniquum est, cogere debitorem veteris debiti, ad acceptandam solutionem secundum taxam nouæ monetæ: quia eadem vtrobiq; est inæqualitas.

Confirmatur secundo: quia si nulla noua viliorque pecunia fuisset cūta, sed solum valor veteris monetæ extrinsece creuisset, omnes facile intelligerent, in ea, quam diximus solutione, nullam esse æqualitatem; vbi scilicet pro sex vel septem cuiusque monetæ clyptis, vnum tantummodo persol-

ueretur:

ueretur; eadem vero prorsus est ratio nouæ illius & vilioris pecuniæ, quæ intrinseca & extrinseca æstimatione, pluris non erat, quam si veteris pecuniæ valor solum extrinsecè creuisset. Confirmatur tertio; quia erga pupillos talis solutio debitorum veterum, velut iniqua, publicis iudicijs est reiecta, vt mox dicitur. Ergo vniuersim etiam erga alios iusta non est. Consequentia probatur: quia iustum & iustitia non pendet ex conditione personarum, sed respicit æqualitatem rerum; & quod alicuius respectu iustum est, non potest, cæteris paribus, alterius respectu iniustum esse, vt pluribus dictum quæst. I. dub. 7.

240 Responderetur II. Pro solutione debitorum veterum, quæ pupillis debebantur, nec poterat, nec debebat à tutoribus, vel curatoribus, eiusmodi solutio acceptari; nisi tutores seu curatores ipsi se se ad damna pupillis præstanda obligatos vellent. Patet ex dictis; quia hoc ipso, quod eiusmodi solutio non erat æqualis, necessario à tutoribus, quibus administratio bonorum pupilli, in utilitatem ac citra damnum eiusdem commissã fuit, respicienda fuit; nisi, vt dictum, damnum ipsi vellent præstare; aut certe nosse, suo, aut pupilli commodo, eiusmodi pecunia vti, citra vllum suum, aut pupilli damnum. Eaq; de causã etiam passim in tribunalibus iudicatum & decretum fuit, ne pupilli, viduæ, pauperes, aut etiam Ecclesiæ cogi possent, ad eiusmodi solutionem veterum debitorum acceptandam.

241 Resp. III. Si quis tamen creditor, sui iuris existens, sponte ac libere, adeoque sciens & volens, eiusmodi solutionem acceptarit, ei nulla facta est iniuria; nec potest vterius quicquam exigere, vel ad damni compensationem agere. Hic etiam videtur fuisse communis sensus doctorum ac prudentum virorum; & passim ita fuit vsu receptum. Ratio est; quia quisque poterat cedere iuri suo; & si quid in ea re inæqualitatis intercedebat, vltro condonare; præterquam quod subinde occasio quibusdam offerebatur, eandem pecuniam mox ita expendendi, vt ex ea solutione nullum damnum sentirent. Quod si tutores ipsi, vel curatores, eiusmodi solutionem sponte acceptarunt, ex qua pupilli notabile damnum senserint, dabitur pupillis quidem restitutio in integrum; sed non aduersus priorem debitorem; sed contra tutorem & curatorem, qui eiusmodi damni causã fuerunt, præsertim si in causã fuerint, quo minus eiusmodi pecunia mox vtiliter, in bonum ac citra damnum pupillorum expendebatur, iuxta generalem regulam; qui damnum dedit, damni culpam præstare debet.

242 Ex quibus etiam multorum casuum particularium resolutio deducitur. Exempli gratia: Fieri potuit, vt officialis quispiam minister Principis, obligatus alioqui, ratione officij, a pecuniarios census Principis, ex vna vel diuersis rebus colligendos, acceperit eo nomine certum florenorum numerum, monetæ bonæ ac veteris. Interim verò, post aliquot menses, antequam rationes accepti redderetur, mutauit monetæ pretium; ita vt Talerus imperialis, qui à ministro sub valore tantum sesquifloreni acceptus fuerat, sensim ad quinque, vel de-

cem florenorum valorem excreveret: quæritur an minister ille potuerit, tempore rationum, in florenis illis Principi soluendis sequi valorem & æstimationem noui illius ac vilis floreni, quã tempore rationum habebat; non obstante hoc, quod magna pars eorundem florenorum secundum valorem antiquum esset accepta. Eademq; est ratio aliarum pecuniarum veteris monetæ.

243 Et quidem ex vna parte videri potest id licite fieri potuisse; quia talis per commixtionem acquirere potuit dominium eius pecuniæ, quã nomine Principis, ante mutatum pecuniæ valorem acceperat. Quare incrementum eiusdem pecuniæ & lucrum ex eo consequens, videtur non ad Principem, sed ad illum pertinuisse; ratione quasi industriæ, in ea seruanda locatæ. Præterquam quod præsumi poterat condonatio ex parte Principis, vbi decessum eius lucri, siue pretij, nemo fortassis magnopere vrgebat.

244 Verum responderetur, id iuste fieri non potuisse; tum quia debitum illud florenorum, ex ea parte, de qua sermo est, contractum erat eo tempore, quo floreni erant multo maioris valoris: Ergo Officialis iste non poterat Principi, pro eo florenorum numero, satisfacere æquali numero florenorum valoris mutati, vt superius dictum n. 234. tum quia cum ea pecunia veteris monetæ, & secundum antiquum valorem acceptæ, fuerit iam Principis; ita saltem vt officialis, quantum intererat, eius loco aliam præsentem representare teneretur; ideo accrementum ac lucrum ex ipsa per se pecuniã (suppositã publicã æstimatione) non autem ex illa conseruantis industria, proueniens, Principi, non Officiali accrescebat, iuxta receptum illud: Nobis communiter accedit, quod è re nostra nascitur, l. 2. & 6. ff. de acquis. dom. & l. 5. ff. de rei vindic. &c.

245 Addo, tantum abesse, vt præsumi possit, Principem eiusmodi tam notabile lucrum (aliquod millium florenorum) velle condonare; vt nec ipse quidem iure potuerit, in manifestum detrimentum boni publici, vbi scilicet ea pecunia, magnam partem, ex labore, sudore, & damno subditorum extraheretur; præsertim in tanta alioquin penuria ac necessitate pecuniæ, ob præsentem & ingentes belli sumptus, eiusmodi condonationem facere. Secus si lucrum illud solum fuisset paucorum aliquot florenorum, quorum iactura in magna summa forte non æstimaretur.

246 Quod vero ad contractum emptionis attinet, maxima in eo genere interuenit commutationis inæqualitas. Initio enim quidem, breui tempore, cum nondum satis animaduertebatur nouæ pecuniæ vilitas, merces omnes eodem fere florenorum numero vendebantur: postea verò, animaduersã pecuniæ vilitate, paulatim in duplum tripulum, quintuplum, iuxta nouæ pecuniæ taxam, rerum, omnium pretia creuerunt; quod fere etiam aliquandiu tenuit, postquã moneta pristino valori fuit restituta: vt necessariò dicendum videatur; aut initio multo vilius iusto, aut postea carius, quam par erat, omnia fuisse vendita & coempta.

247 Nihilominus breuiter dico; cum eo perturbato Reipub. statu, nullæ certæ leges, de pretijs rerum præscriptæ essent, nec fere etiam seruari possent;

variabat enim, & Magistratu coniuente, quasi continenter crescebat rerum pretium; nihil etiam in particulari certi definiti posse: sed vniuersim existimandum, ex parte pretij, iustas fuisse emptiones & venditiones, iuxta diuersitatem temporum, publico & communi vsu, Magistratus auctoritate non improbo, receptas; quia in eo casu, vbi leges absunt, communis vsus & aestimatio rebus pretia indit, vt generatim dictum, dub. 2. Quo supposito, si qua forsân à parte rei inæqualitas interuenit, censentur contrahentes, vbi nulla alioquin vis & coactio interuenit, præsertim in re incerta ac ancipiti, facere condonationem.

248 Nec obstat, quod etiam post pecuniæ valorem denuo ad pristinum statum reuocatum, nihilominus rerum pretia eodem fere, aut non multo minori numero florenorum, seu baziorum vendebantur; quia hoc ipsum quamdiu à magistratibus tolerabatur, factum fuit, quasi in compensationem eius damni, quod tum ex mutatione eius pecuniæ, tum initio ex vili admodum venditione rerum, respectu veteris pecuniæ, venditores passim senserant: ita vt mercatores sicut initio vnam vini v. g. pro vno vel altero Talero vendebant; ita etiam post restitutum pecuniæ valorem, octo vel decem Taleris, quasi compensatione facta, venderent; donec publica auctoritate rerum pretia ad antiquum fere statum essent redacta.

249 Quod vero ad locationem, & conductionem operarum, in omni officiorum genere spectat, magna difficultas est. Nam vt à mercenarijs seu operarijs diurnis incipiamus, constat eorum mercedem diurnam, pro ratione accretionis pretij rerum omnium venalium (saltem pro tempore, quod non ita multo post mutationem pecuniæ consecutum est) minime accreuisse. Quamuis enim eorum merces diurna ex tribus bazijs v. g. paulatim creuerit vsq; ad quatuor, quinque, sex bazios, adeoque in duplum; multo minus tamen id fuit accretione pretij, quæ cæteris rebus omnibus, ipsiq; adeo frumento, ob mutationem pecuniæ, non solum in duplum, sed triplum, quadruplum accessit, vt superius dictum.

250 Non minor difficultas est de ijs, seu Ecclesiasticis, seu secularibus personis, quibus cum annum suum stipendium solum in pecunia, ad certum florenorum numerum solueretur; ita vt cum aliquibus v. g. deberentur trecenti; alijs quadringenti, aut mille floreni; post pecuniæ mutationem, quo, vt dictum, Taleri pretium excreuit vsque ad decem florenos, non soluerentur pro toto annuo stipendio, plus quam quadraginta, quinquaginta, vel centum Taleri; quamuis secundum aestimationem veterem, pro his alias deberentur fere trecenti, quadringenti, septingenti Taleri.

251 Ad hoc respondeo, plane fatendum esse, eam pecuniæ mutationem toti fere communitati admodum noxiam fuisse, ac præsertim ijs, qui pecuniario stipendio se suamque familiam, sustentabāt. Et quia mercium pretium ex eo vel maxime creuit, quod non solum valor pecuniæ mutatus est, sed etiam ipsa pecuniæ species adeo de bonitate degenerauit, nemine eiusmodi pecuniæ satis fidente, ideo hinc etiam rationes conscientia suæ subducere debent illi, qui primi auctores eiusmodi monetæ mutationis fuerunt, vt dictum superius, q. 6. dub. 12.

252 Iterum quia supposita mutatione semel facta, si mulque publicæ necessitatis ratione habita; fieri vix aliter poterat, quin perturbato semel rei monetariæ statu, plurima incommoda priuatis orirentur, quæ publicæ necessitati postponenda essent; nõ facile est in particulari definire, cuiam parti, locatori potius, an conductori operarum, damnum eiusmodi imponendum sit: præsertim quando ex ipsismet locatoribus operæ vix quisquam erat, qui non saltem quasdam operas suas vendere carius posset; aut certe alias similiter necessarias operas conducere vilius.

Reuera tamē summæ æquitatis erat, vt quemadmodum mercenariorum diurna merces, cum cæterarum rerum pretio saltem aliquata ex parte creuit; ita ijs quoq; qui ex annuo stipendio viuerent, suum salarium quantum ad florenorum numerum, augetur; aut certe aliunde quadam compensatione fieret. Quod in primis etiam faciendum fuerit erga Parochos, seu beneficiarios alios, qui suos redditus, aliqui in certa portione fructuum positos, cū suis patronis commutarunt, vt eorum loco, certam aliquam solum pecuniæ summam annuatim reciperent; cū alias ea commutatio in magnam inæqualitatem degeneraret, non sine magno eiusmodi Parochorum damno: qui ex summa illa pecuniaria ducentorum, aut trecentorum florenorum, hoc est, viginti, aut triginta Talerorum, annuatim percipienda, vix ac ne vix quidem viuere poterant.

253 Deniq; circa mutuum duplex difficultas occurrit; prima quid de solutione veteris mutui sentiendum: possent, post eam pecuniæ mutationem, iuste pro certo florenorum numero æqualis numerus in solutione reddi. Sed de hac re iam dictum est initio dubitationis à n. 234.

Altera difficultas est de nouis mutuis, quæ post mutationem pecuniæ, peracta sunt; licet etiam pro certo florenorum numero pacisci, de restitutione æqualis numeri florenorum faciendâ, etiam post restitutum antiquæ monetæ pretium.

Respondeo hoc pactum varijs modis accidere potuisse, de quibus aliter atque aliter sentiendum est. Primo, ita vt mutuanti constaret, de restituendo ad conditum tempus pristino pecuniæ valore, imò expresse pacisceretur, sibi eiusmodi florenorum summam non esse restituendam, nisi post restitutum pristinum pecuniæ valorem.

254 Et hic contractus, per se loquendo, vtique iniustus & viciarius fuit; qui proinde mutantem ad restitutionem excessus obligat.

Ratio est; quia mutuans vi solius mutui, multo plus in solutione exigebat, quàm ipse mutuario dederat; siquidem centum floreni v. g. bonæ ac veteris monetæ, siue secundum se & intrinsecum valorem, siue secundum aestimationem publicam, in ordine ad Taleros, aliasq; stabiles monetas, siue in ordine ad communem vsum spectati, plusquam triplo, quadruplo &c. maiorem valorem habebant, quam floreni totidem, vilis ac nouæ monetæ, vt initio dictum resp. 1. Et vtique crassa nimis & intolerabilis visura est, vi mutui pro centum v. g. Taleris imperialibus, fere septingentos; pro ducentis, plusquam mille trecentos Taleros eiusdem speciei, bonitatis & valoris velle exigere. Dixi tamen *per se*; quia per accidens subinde aliter euenire potuit, vt mox dicetur.

255 Secundo contractus ille mutui ita transigi potuit, ut absolute mutuatario concederentur centum floreni vilis pecuniæ, mutuantis postea, cum primū mutuatario liberet, restituendi, quo casu difficultas est, an si mutuatarius solutionem distulisset in id vltique tempus, quo iam valor pecuniæ ad pristinum statum redierat, teneretur mutuantis numerare totidem florenos bonæ ac veteris monetæ.

256 Respondeo; per se non tenebatur: quia mutuantis talem restitutionem ab initio iuste exigere non poterat, sine vsura vitio vt dictum, & ea non erat mutuatarij pacifcentis mens ac intentio; cum nemo præsumi possit sibi adeo notabiliter tali contractu voluisse incommodare: per accidens tamē id fieri poterat, ratione lucri cessantis, vel damni emergentis; si mutuantis non minus vitilerit eum quamuis vilium florenorum numerū expendere potuisset, &c. quā postea æqualem florenorum veteris monetæ numerum: modo de hac ipsa re mutuatarius esset monitus, resque in pactum deducta, vt generatim dictum dub. 2. & 3.

Et hac eadem ratione, si aliter lucrum cessans, aut damnum emergens refarciri non potest, nisi restitutio ferret secundum æstimationem veteris monetæ, expresse etiam pacisci licuisset, de restitutione totidem florenorum, secundum æstimationem veteris monetæ faciendā, vt in priori casu dictum fuerat: in cuius proinde resolutione, notanter dixi id per se, secluso speciali titulo, per accidens interueniente, non licuisse.

257 Huc etiam pertinet titulus liberæ donationis. Fieri enim potuit, vt aliquis ex præsentī pecunia sibi mutuo data facile maius etiam lucrū caperet, quā sit illud, quod mutuantis postea ex superabundante illa solutione percepturus esset, ideoque volens ac libens, facta condonatione indebiti excessus, sese promisso obstringeret, ad superabundantē illam solutionem exhibendam. Et tunc si de ea donandi voluntate, & subsequuta inde promissione constaret, teneretur is quidem ad eam solutionem, non quidem vi mutui, sed vi liberæ promissionis vi mutuatario acceptatæ, vt vniuersim dictum q. 7. dub. 2. 3.

258 Tertio ita contrahi mutui potuit, vt cum vtrinque dubium esset, tam de incremento, quam augmento valoris pecuniæ, absolute inter contrahentes conueniret, de æquali numero florenorum soluendo; & tunc si vtrinque par dubium fuit, parisque incrementi vel decrementi dubia expectatio, iuste vtrinque potuit mutuantis æqualem florenorum numerū restituendum pacisci; quia vterque contrahens pari periculo lucri vel damni sese vi talis contractus exponebant. Idque ipsum haud scio, an non sub initio mutationis pecuniæ, per aliquod tempus, re ipsa accidere potuerit; si quidem constare non poterat, an valor pecuniæ post anni spatium, incrementum esset sumpturus, an decrementum.

Quarto denique potuit contractus similis iniri non per modum mutui, sed societatis: ita vt habens v. g. præsentem summam aliquot millium florenorū vilis monetæ, cum alio habente occasionem & voluntatem negotiandi & lucrandi, oblata pecunia, conueniret de recipienda post anni spatium, ac restitutum pristinum pecuniæ valorem, æquali florenorum bonæ ac veteris monetæ summa. Et tunc si

negotiatio illa tam lucrosa censeretur, vt omnibus spectatis, tantum lucri pecuniam illam conferenti obuenire merito existimaretur (iuxta dicta superius de contractu societatis) contractus talis itidem iustus esse potuit. Sed reuera hoc vix est morale, quia moraliter nulla tam lucrosa negotiatio esse potest, vt salua parte lucri eius, qui operam confert, ei qui solam pecuniam contulit, in singulos florenos quatuor, quinque, aut etiam sex florenorum lucrum suppeditare possit.

259 Ex quibus etiam aliqui casus particulares, (quales occurrere passim potuerunt) dissolui possunt. Primus est; Quidam mutuo v. g. dedit mille florenos, ea lege, vt mutuatarius biennij spatio, ea pecunia gratis vteretur, nec pro ea censum soluere teneretur; at vero post biennij elapsum, teneretur ad integram summam totidem florenorū numerandā; an hic contractus fuerit iustus & necessario seruandus.

Respondeo, si mutuantis hoc ipsum expresse intendit & pactus est, vt non nisi post biennium, quo tempore pecunia iam in pristinum statum esset restituta, ea solutio præstaretur; aut si ita publice existimabatur, post eiusmodi biennium, pecuniam probabiliter ad pristinum valorem redituram, eiusmodi contractum ex parte mutuantis, per se loquendo, ac nisi specialis alius titulus interueniret, puta donationis, lucri cessantis, aut damni emergentis, &c. nequaquam fuisse iustū, sed vsurarium, etiam si interim mutuatarius nullo suo detrimento eam pecuniam exposuisset. Ratio est, quia vi mutui plusquam dederat, depactus est, vt in secunda responsione superius dictum.

260 Nec obstat, quod ad biennij spacium pro ea summa nullus census fuerit acceptus: non solum quia hic ipse census, quinque pro centum, ex vi mutui præcise non debebatur, vt constat ex dictis dub. 3. sed etiam quia illa census remissio nequaquam compensat excessum illum fortis in restitutione exhibendæ, qui videlicet non solum est florenorum quinquaginta in mille; sed plusquam dupli, tripli, quadrupli totius summæ, pro ratione valoris excrecentis, quæ pecunia tempore contractus habebat.

261 At vero si tempore contractus incertum esset, an valor pecuniæ, incrementum potius, an decrementum esset sumpturus: aut etiam, si titulus donationis, lucri cessantis, vel damni emergentis per accidens interueniens & in pactum deductus talem compensationē iuste exigebat, contractus eiusmodi iniustus nequaquam fuisset, vt antea dictum.

Quod si etiam seclusis eiusmodi titulis, contractus vtrinque bona fide esset inicitus, & mutuatarius sponte in eiusmodi contractum consensisset; contra vero mutuantis non defuisset occasio ac voluntas eam pecuniam suo commodo expendendi, saltem ad merces aliquas cõmendandas; ne mutuantis bona fide grauius damnum patiat, vtendum esset, aliqua transactione; quæ merito in omni eiusmodi dubio contractu interponenda est; spectato tum ex parte creditoris, lucro cessante, tum ex parte mutuatarij lucro, quod ex ea pecunia nactus est; non ita quidem, vt totum commodum mutuantis transcribatur; sed vt (velutin contractu societatis) eius ex aliqua parte fiat particeps. Quod si in tali casu solutio mutuatæ pecuniæ oblata fuisset ante resti-

tutum pristinum pecuniæ valorem, tunc de eo perinde iudicandum esset, vt de casu sequente.

262 Secundus casus. Quidam itidem, cum taleris imperialis valeret decem florenis, mutuo alteri dedit mille florenos post anni spatium restituendos; idq; nulla census mentione facta. Interim vero lapsu temporis accidit, vt Talerus reuocaretur ad valorem quinque florenorum. Mutuatarius timens, ne forte intra breue tempus, nimirum ante elapsum anni spatium, à tempore initi contractus, valor Taleri adhuc magis diminuatur, obtulit mutuantem, per certum internuntium, ad proprias eiusdem ædes ablegatum, restitutionem mutui, secundum currens Taleri pretium, ita vt pro centum Taleris mutuo datis qui tempore contractus mille florenos conficiebant, soluere vellet ducentos Taleros, eandem summam mille florenorum conficientes, paratum interim se ostendens, quo vellet etiã alio moneta genere, sortem mille florenorum mutuo acceptã restituere. Hic vero mutuans decessum maioris lucri refugiens, responsum dedit, primũ post anni spatium ex pacto esse restituendum. Itaque suam interim pecuniã vt mutuatarius retineat velle. Elabatur interim anni spatium, à tempore initi contractus, cum pecunia pristino valori restituta est, ita vt Talerus non valeret nisi sesqui floreno. Quo facto à mutuante condicatur restitutio mille florenorum, secundum æstimationem præsentem; ita enim conuentum fuisse, vt fieret restitutio mutui post anni spatium. Queritur, an ea postulatio iusta sit, & necessario executioni mandanda.

263 Respondetur; quia mutuans initio non intendebat, nec in pactione expresserat, vt mutuatario fas non esset, mutuum ante elapsum anni spatium restituere, si vellet; præsertim cum id, stante opinione futura diminutionis valoris monetae, per se loquendo, iuste intendi, aut in pactum deduci non posset, vt superius dictum n. 254. ideo adiectum solutionis terminum, ex communi Doctorum sententia, in fauore mutuatarij explicandum fuisse; ac proinde mutuantem non potuisse iuste, restitutionem mutui oblata, etiam ante elapsum anni spatium, simpliciter recusare; ita scilicet, vt non solum pro præsentem diceret, sibi iam commodum non esse, huic rei vacare; sed etiam absolute negaret, se ante elapsum anni spatium, debiti solutionem acceptaturum.

264 Quo fit, vt cum mutuans ipse, iniqua recusatione solutionis debiti, causa fuerit, ne debitum ante exactum anni spatium, & restitutum ex integro pristinum pecuniæ valorem, restitueretur; mutuatario imputari non possit restitutionis mora, vel etiam damnum, seu potius iactura maioris ac nimium excedentis lucri, quod mutuans sibi deesse, conqueritur. Quia iuxta regulam iuris 4 r. in sexto, *imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum, & regulam 60. Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri. Et rursum ibidem reg. 66. Cum non stat per eum, ad quæ pertinet, quo minus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset.*

265 Ex quibus concluditur, nec mutuatarium teneri ad summam illam mille florenorum persolendam, iuxta valorem pecuniæ, ex eo tempore re-

stitutum, quo solutionem ipse prius obtulerat; nec mutuantem posse excessum eius solutionis bonæ conscientia accipere, vel retinere, si vi cuiusmodi contractus eam receperit. Præterquam quod per se loquendo, ea ipsa solutio à mutuatario oblata, sortem à mutuante datam adeo notabiliter excedebat, vt nec illam ipsam quidem, ex sola vi mutui, secluso alio speciali titulo, iuste accipere posset, vt in secundo pronuntiato superius dictum n. 256.

Et quamuis non nesciam, inter iure consultos aliquin controuerti, an vnica oblatio, eademq; solum verbalis, purget moram debitoris, ne damnum, si quod ex dilatione solutionis à creditore non acceptatã sequitur, ipsi imputetur; id tamen ad infinitum præsens nihil facere satis constat: quia controuersia illa inter Doctores solum est, quando incommode solutio offertur; aut certe creditor non simpliciter & absolute recusat acceptationem solutionis, ante certum quendam terminum ab eodem designatum; sed solum in præsentem oblata, debiti solutionem recusat; nihil prohibens, quo minus alio quouis tempore à creditore denuo offeratur, nec adeo etiam excludens voluntatem acceptandi solutionem, ante designatum ab eo tempus: cuius contrarij in proposito accidit, vt dictũ.

267 Certe in contrarium nullus textus iuris adferri potest: & manifeste iniqua esset constitutio, quæ creditori inique recusanti solutionem, interesse, damni emergentis, vel lucri cessantis, ex dilatione solutionis subsequens, adiudicaret. Quia nemo ex sua culpa commodum sentire debet, nec culpam nocentis præstare, innocens. Et iuxta regulam 25. in sexto: *Mora sua cuiuslibet (non alteri, qui causa moræ fuit) est nocua.* Et regula 86. *Damnum quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non alijs imputare.* Et regula 173 ff. de diuersis regulis iuris; *Vnicuique sua mora nocet.* Et regula 203. *Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire.* Denique ex communi Theologorum sententia, fur ad restitutionem obligatus, purgasse morã censetur, si rem semel domino oportune obtulerit, vt dictum quæst. 6. dub. 9. n. 258.

268 Quod si tamen oblata solutionis recusatio non absoluta, aut non admodum seria videri potuisset, eaque de causa, quædam ex parte debitoris negligentia intercessisset, in offerenda denuo maiori eij efficacitate solutione, existimante bona fide creditore, debitorem sponte ac libenter eidem recusationi seu dilationi solutionis faciente acquiescisset; sique ex altera parte creditor ab initio contractus iure potuit ita pacisci, vt etiam restituto pristina pecuniæ valore, pro mille florenis parui valoris, elapsu anni spatio. (nisi citius restituerentur) restituendi essent mille floreni boni ac pristini valoris, hoc est, pro centum taleris imperialibus plures sexcentis, iuxta ea, quæ superius dicta sunt; tunc quia vtriusque culpa intervenisset, merito per transactionem, iuxta prudentum arbitrium, lis componenda esset. Atque hæc ad propositum satis.